

פרק אחד עשר 'ראשית הגז'; דף קלה

'לא הספיק ליתנו לו עד שצבעו - פטור' - מי שהפריש ראשית הגז, ואבד - אינו נפטר מחיובו, (כדתניא בתוספתא, ופסקה הרמב"ם - בכורים י, ח), לפי שנאמר 'נתינה' ואין יוצא בהפרשה גרידא אלא חייב באחריותו עד שיתן לכהן (עפ"י כסף משנה שם). וזה ששנינו 'לא הספיק ליתנו עד שצבעו פטור' - מדובר כשצבע את כל הגיזה, שכבר פקע החיוב מכל הגז. (עפ"י משנה למלך שם. וכו"ה בתוס' ב"ק סו. - חזון איש יו"ד קצב, 1).

'טעמא דכתב רחמנא צאנך, הא לאו הכי הוה אמינא קדשים חייבים בראשית הגז, הא לאו בני גיזה נינהו דכתיב ולא תגז בכור צאנך' - ואין לומר בשעבר וגזו - שלא אמרה תורה אלא גז הנמצא, ולא גז קדשים שאינו בנמצא, ואם אירע שעשה עבירה והביאו לעולם - אין זה בכלל 'גז' סתם. ועוד, הלא צריך שיעור של חמש צאן, וכאן מה שעתיד ליגזו אינו מצטרף, כיון שאסור לגזו, ובשביל שעבר וגזו מה שגזו, לא הוכנו השאר לגיזוה. (חזון איש - ריד. וכעין זה בתורא"ש: כיון שאסרה תורה לגזו, לא מסתבר לומר שהוצרך הכתוב לפטור את העובר וגזו.

ולכאורה אפשר היה לתרץ שנצרך לכתוב לאופן שגזו שלא באיסור, כגון שגזו כמה אנשים כל אחד פחות מכשיעור (לפי השיטות שאין חצי שיעור אסור מן התורה אלא באיסורי אכילה), או שגזו נכרי וכדו'. אלא שמתרץ הגמרא תירוץ עדיף. מנחת חינוך - תפג, ד יט).

'אי הכי קדשי מזבח נמי? - כחשי. קדשי בדיק הבית נמי כחשי? - דאמר חוץ מגיזה וכחשיה... - וכן לענין עבודה, מבואר בתמורה (:): שיש בעבודה משום כחש. וצריך לומר שאף על פי שמכחשיה בכך, אין בזה איסור משום 'לא תעשון כן לה"א' - שעל לאו זה לוקין, וכאן אין לוקין. וטעם הדבר, כיון שלא עושה דרך איבוד והשחתה (ובאופן זה לא עבר ב'לא תעשון' כמו שכתב הרמב"ם - יסודי התורה 1). וקרוב הדבר לומר, שאין איסור 'לא תעשון' אלא בדבר שהוא עומד למצוותו כמו שהוא, כגון בהמה תמימה ושאר הקרבים, וכן בית המקדש והמזבח, אבל דבר שאינו אלא לדמים, אין בהם משום 'לא תעשון' אלא משום מזיק הקדש. (עפ"י חזון איש - פרה ב, ט.

מבואר שנקט שם שאיסור גיזה ועבודה - מדרבנן, כמו שאמרו בתחילה. ואולם המהרש"א כתב שלפי מה שמתרץ 'כחשי', אסור לגזו מדאורייתא. וצ"ע מגמרא בכורות.

ולכאורה היה נראה לפרש שאין כאן חזרה ממה שאמרו קודם, כי כאן מדובר בשהקדישה חוץ מגיזותיה, והרי הגיזות חולין, וכשגזו לצורך עצמו, נמצא מכחיש ומפסיד את ההקדש. אבל בהקדש רגיל שגם הגיזות קודש, הלא בגיזותו ההקדש מורוח, ואין כחש הגיזה נחשב לנזק והפסד להקדש לעומת הגיזה היוצאת, אלא שמדרבנן אסרו לגזו.

וע"ע מו"מ בסוגיתנו, בענין איסור הכחשה ע"י גיזה, ובענין 'פשטה קדושה בכולה' בקדושת דמים: שער המלך - ערכין ה, יז; אחיעזר ח"ב מד, ה; מט, ב; קהלות יעקב ערכין ב וקדושין יד.

ובענין יניקת הגיזות מבהמת הקדש - ע' קהלות יעקב נדרים כח).

דף קלו

'דרך ביאתך' - הראשונים הקשו, מדוע לא אמר כאן כדלעיל, למעט שותפות נכרי? יש שכתבו, משום שמוזזה חובת הדר היא, ולשמירה עשויה, הלכך גם כאשר שותף עם הגוי בבית,

ג. 'לחי' – מפרק הלחי (שאצל הצדעיים) עד פיקה של גרגרת (– 'שיפוי כובע'), שהוא תחילת הקנה. כלומר, לחיים התחתונות עם הלשון. ואף הצמר שבראש הכבשים ושער שבזקן התישים בכלל (והלחיים). וכל שכן העור.

ד. 'זקבה' – להביא החלב שעל גבי הקבה והחלב שבתוכה. אלא שהכנים נהגו בו עין יפה ונתנוהו לבעלים.

דף קלה

ריב. האם חיוב נתינת ראשית-הגז קיים באופנים דלהלן?

א. המקדיש צאנו למזבח או לבדק הבית.

ב. הקדיש הבהמה מלבד הצמר שעליה.

ג. הקדיש את צמרה בלבד.

ד. בהמת השותפין.

ה. ישראל ונכרי שותפים בבהמה.

א. אין חיוב 'ראשית הגז' במוקדשין, אם מצד הסברה אם מן הכתוב; –

הרי אסור לגזוז בהמת קדשים. ואפילו קדשי בדק-הבית שמותרת גזיזתם מן התורה ואסורה מדרבנן, אם עבר וגזו – פטור מליתן לכהן, מפני שהגזיזה בעצמה מוקדשת, ואינה שלו ליתנה לכהן. ואין חייב לפדותה וליתנה לו – אם משום שכדי לפדותה צריך 'העמדה והערכה' (בשעת הפדיה דוקא. תוס'), והלא הצמר אינו בר הכי. ואפילו למ"ד קדשי בדק הבית אינם בכלל העמדה והערכה, נתמעט מצאנך – ולא צאן הקדש.

ב. הקדיש הבהמה חוץ מגזיזתיה – אסור לו לגזוזה, שע"י הגזיזה היא נכשת. ואם שייר גם את הכחש הזה בהקדשתו ('חוץ מגזיזה וכחישה') – בקדושת מזבח, אין מועיל שיורו כלום, שפשטה קדושת-הגוף בכולה. ובקדשי בדק הבית – לר' מני בר פטיש משום ר' ינאי, פטור, משום צאנך ולא צאן הקדש. (אבל רבא אינו דורש כן. ולדבריו יצא שחייב, כיון שהגזיזת שלו. עפ"י תוס').

ג. הקדיש את הצמר שעל הבהמה – פטור. (גז צאנך תתן לו – מי שאינו מחוסר אלא גזיזה ונתינה. יצא זה שמחוסר גזיזה פדיה ונתינה).

ד. בהמת השותפים – חייבת בראשית הגז. (וכן פסק הרמב"ם, אלא שכתב שאינם חייבים עד שיהא שיעור לכל אחד. וע' מנ"ח – תקח, י; חזו"א – רד, ב; חדושי הגר"ח – בכורים י, יד; אבי עזרי שם. וצ"ע בתשובת הרשב"א ח"א תקכו, בסופה). ור' אלעאי פוטר. (צאנך. אבל חכמים אינם ממעטים מצאנך – לרבא – אלא שותפות נכרי).

ה. שותפות נכרי בבהמה – פוטר. (אם מצאנך – לרבנן, אם מהקש לתרומה – לר' אלעאי, לל"ק).

דפים קלה – קלו

ריג. א. האם המצוות דלהלן קיימות בדברים שהם בבעלות שותפים? – הפרשת תרומות ומעשרות, חלה, פאה, בכור-בהמה-טהורה, מזוזה, מתנות (זרוע לחיים וקבה), ביכורים, ציצת, מעקה.